

զօծենք եւ անկէ ետքը գողենք. — «Վճիշ, ինչ գեղեցիկ են ։ » Վառեակներն անգամ երբ ցուցափեղկի մէջն են ու ելքաբարկան լոյսին տակ, հաճոյք կը պատճառեն մեղի ։ Փորձել ինքզինքնիս խաբել եւ յաջողիլ, անա՛հ երջանկութիւնը ։ Ապրիլու ամռնէն իսկաջի կերպն է այս, մանաւանդ որ Պատարի օրերը շատ պիտի ըլլան ու բոլոր գալիքը ունայնութիւն է ։ »

ԵՐՈՒԱՆԻ ՕՏԵԱՆ

ՀԵՐՈՎԴԻԱ (*)

(Շար.)

Թեթեւ ծիրանիէ գառաջ մը զանի կը պատասէր մինչեւ սանդալները ։ Սենեակէն ընտապաւ ելած ըլլալով, ոչ մանեակ ունէր ոչ գինդ, սեւ մազերուն մէկ հիւսքը Թեթեւ վրայ կ'իյնար, եւ ծայրը երկու ստիւնքներուն մէջնեղը կը խորասուզուէր ։ Ռունդեղը, չափազանց վեր ելած, կը բարախէին. յաջմանակի մը ուրախութիւնը դէմքը կը լուսաւորէր, եւ հզօր ձայնով մը, Չորրորդապետը ցնցելով ։

— Կեսարը մեզ կը սիրէ ։ Ագրիպպա բանտրն է ։

— Ո՞վ ըսաւ ։

— Գիտեմ ։

Եւ աւելցուց, —

— Որովհետեւ անկիւ ցանկացեր է որ կայսրութիւնը կայիտիս ձեռքն անցնի ։

Իրենց ողորմութիւններովն ապրելով հանդերձ, անի աչք անկած էր Թադաւորական տիտղոսին, զոր իրենք ալ կը փառասիրէին ։ Իսայց ա՛լ վախ չկար ապագային համար ։ — « Տիրերիտի զնդանները դժուարաւ կը բացուին ։ եւ երբեմն կեսնքը անապահով է այնտեղ » ։

Անտիպաս հակցաւ ինչ ըսել կ'ուզէր ։ Եւ թէպէտ անի թոյլն էր Ագրիպպասին, անոր վայրագ ակնարկութիւնը արգարացի

թուեցաւ իրեն ։ Այդ սպանութիւնները իրեւրու բնական հետեւանք մըն էին, արքայական տուններու ճակատագրական բան մը ։ Հերովդէսի տանը մէջ, ա՛լ անոնց հալիւը չէր գիտցուեր ։

Յետոյ, Հերովդէս իր ձեռնարկը պարզեց. ձեռականները կաշառած, նամակներ երեւան հանած, աւէն դուռ լրտես դրած, եւ յաջողած էր ամբաստանիլ Նևտիքէսը հրապուրել ։ — « Ոչ մէկ նեղութիւն աչքիս կ'երեւնար ։ Քեզի համար, աւելին չըրի՞ր . . . աղջկէն զատուեցայ »

Ամուսնաթողութիւնէն յետոյ, Հոռո՛մ ձգած էր իր այդ զաւակը, յուսալով որ Չորրորդապետէն ուրիշներ կ'ունենայ ։ Նրեքը անոր խօսքը չէր ընէր ։ Անտիպաս ինքնիրենը փնտոցեց այս գորովի վերաբորբոքման պատճառը ։

Վելարիոնը պարզեցին եւ շուտով իրենց մօտ լայն բարձեր բերին ։ Հերովդէս անոնց վրայ ինկաւ, եւ կուլար, կունակը դարձուցած ։ Յետոյ, ձեռքը աչքերուն քսեց, ըսաւ որ ա՛լ իր զաւակն պիտի չմտածէր, թէ երջանիկ էր ինքը. եւ յիշեցուց Անտիպասին՝ հոն, ատրիոնին մէջ իրենց խօսակցութիւնները, իրենց հանդիպումները շոգեազդեցնեալութեան մէջ, պտոյտները Սրբազան ուղիին վրայ, եւ իրիկունները, մեծ վիլլաներուն մէջ, շատուաններուն մըմունջին մօտ. ծայրիկ կա՛մարներուն տակ, Հոռոմի զաշտորայքին դեմացը ։ Կը նայէր անոր ինչպէս երբեմն, քսկտուելով անոր կուրծքին, փաղաքուշ շարժումներով ։ — Հերովդէս մէկդի հրեց զայն ։ Սէրը զոր կը ջանար փերածարծել, ա՛յ յնչպի հեռու էր հիմա ։ Եւ բոլոր իր դժբաղդութիւնները անկից յառաջ կուգային. որովհետեւ անա գրեթէ տասերկու տարի էր որ պատեւրաջով կը շարունակուէր ։ Ան ծերացուցած էր Չորրորդապետը ։ Ուսերը կամարած եւ կը ցցուէին մանրիակազօյն եղբորը թուխ պարեգօտի մը մէջ. ճերմակ մազեր մօրուքին կը խառնուէին, եւ արեւը, որ ամպնովանիէն ներս կը թափանցէր, անոր թաղծագին ճակատը լոյսով կ'ողողէր ։ Հերովդէսին ճակատն ալ ծաղեր ունէր. եւ դէմ տու դէմ, դժնեայ ձեւով մը իրար կը դիտէին ։ Լերան ճամբաները մարդիկ սկսան երեւալ. Հովիւներ իրենց եզները կը խթէին, տղաք էշեր կը քաշէին, վարաւանդապատներ ձիեր կ'առաջնորդէին ։ Անոնք որ Մաքերուէն անցին

(*) Տես Անանիս, քիւ 2.

բարձունքներն ի վար կ'իջնէին, կ'անհետա-
նային գլեխակին ետեւը . ուրիշներ զիմացը
հեղեղատէն վեր կ'ելլէին, եւ քաղաքը հաս-
նելով, իրենց բեռները կը պարպէին բակե-
րուն մէջ: Չորրորդապետին հայթայթիչներն
էին, եւ ծառանքի՝ որ կողնականներուն առ-
ջեկէն կուգային:

Բայց արեգակնակին խորը, ձախ կողմը, եւ
սեխացի մը երեւոյաւ, սպիտակ պատմուճան
հագած, բոկոտն, ստոյիկեան ձեւով մը: Մաննայի,
աջ կողմէն, կը վազէր՝ վաղը
վերցուցած:

Հերովդէս գոչեց անոր. — Սպաննէ՛ զայն:

— Կեցի՛ր, բաւա Չորրորդապետը:

Երկուքն ալ անշարժ մնացին:

Յետոյ դուրս ելան, իւրաքանչիւրը զատ
սանդուխէ մը, ետ ետ քայլելով առանց նայ-
ուածքնին իրարմէ բաժնելու:

— Կը ճանչնամ զայն, բաւա Հերովդէս,
Փանուէլ է անունը, եւ կ'ուզէ եւ ճանանը
տեսնել, եւ դուռն կուրուծի՛ւնն ունիս զանի
ողջ պահելու:

Անտիպաս առարկեց որ կրնար օր մը օգտա-
կար ըլլալ: Երուսաղէմի դէմ անոր յարձա-
կութիւնը իրենց կողմը կը չափէին բոլոր միա-
ցած Հրէաները:

— Չէ՛, կրկնեց Հերովդէս, անոնք իրենց
բոլոր տէրերը կ'ընդունին, եւ հայրենիք մը
կազմելու անկարող են:

Գալով անոր որ Նեէմիասէն ի վեր պահպան-
ուած յոյսերով ժողովուրդը կը յուզէր, լա-
ւագոյն քաղաքականութիւնը զանի ջնջելէն էր:

Չորրորդապետին համեմատ, չտապելու պէտք
չկար: Եւ ճանանը վտանգաւոր, Կարեւր չէր:
Եւ կը կեդէր խոյալ:

— «Ա՛յ» եւ Հերովդէս նորէն պատմեց այն
անարարները զոր կրած էր օր մը երբ Գաղատի
կ'երթար սպրտամբ քաղելու: «Կետին եւ
գերքը ջուրէ ելլողներ հագուստնին կը հագ-
նէին, Հողարլոյի մը վրայ, մօտը, մարդ մը
կը խօսէր: Մէջքը ուղիւր ստեւ մը ունէր,
եւ գլուխը առիծի գլխու կը նմանէր: Հա-
գիւ թէ զիս նշմարեց, մարդէններուն բոլոր
անէճճները վրաս թքաւ: Բիւրերը կը փայլա-
տակէին. ձայնը կը մոնչէր. քաղուկները կը
բարձրացնէր կարծես կաթակը փրցնելու համար:
Անհարաւ էր փայլել, կտաքէն անիւնները մինչեւ
ստնակներն աւազի մէջ էին: Եւ կամաց կա-
մաց հեռացայ, վերարկուիս տակ ապաստա-
նած, ու սառ կտրած՝ բոլոր այդ նախատինք-

ներէն որոնք մըրկայտյոյ անհրեւի նման կը
թափէին»:

Եւ ճանան կը խանդաբեր իր կեանքը: Չայն
բռնած ու չուաններով կապած ատեննին, զե-
նուորները հրաման ունէին զանի մեռցնելու՝
եթէ զիմացէր: Կեղ եղաւ, Բանտին մէջ
օձեր դրած էին. օձերը մեռան:

Այս որոգայթներուն ապարդիւնութիւնը կը
կատղեցնէր Հերովդէսին: Եւ արդէն, ինչո՞ւ
իրեն դէմ կը մաքառէր. ի՞նչ շահ ունէր:
Բաղժուծեանց առջեւ անոր ազադակած խօս-
քերը՝ տարածուած էին, չորս կողմ կը պը-
տլտէին. ամէն տեղ կը լսէր զանոնք. օղը
կը լեցնէին: Լէգէոններու դէմ՝ քաղութիւն
պիտի ունենայ: Բայց այդ ուժը, սուսեր-
ներէն աւելի վտանգաւոր, եւ անըմբռնելի,
ապկեցուցիչ էր. եւ արեգակնակին վրայ կ'եր-
թեւեկէր, ըարկութիւնէն կապուտցած, բառ
չգտնելով բացատրելու համար ինչ որ զինքը
կը խեղճէր:

Կը մտածէր նաեւ թէ Չորրորդապետը,
հանրային կարծիքին տեղի տալով, թեոքս
զինքը արձակելու ելլէր: Այն ատեն, ամէն
բան կորուսած էր: Տղայութիւնէն ի վեր,
մեծ պետութեան մը երազը կը սնուցանէր: Անոր
հասնելու համար էր որ իր առաջին ամուսինը
թողլով միացած էր այս մարդուն, եւ հիմա
կը խորհէր որ անի զինքը խաբեր էր:

— Աղէ՛կ նեցուկ մը դտայ՝ ճու ընտանիքիդ
մէջ մտնելով:

— Իմ ընտանիքս ճուկնիդ համարժէք է,
բաւա պարզօրէն Չորրորդապետը:

Հերովդէս երակներուն մէջ հեռալն զգաց
իր քահանայ եւ թագաւոր նախահայրերուն
արիւնին:

— Բայց ճու պապդ Ասկալոնի տաճարը
կ'աւելը: Միւս նախահայրերդ՝ հովիւ, աւա-
զակ, կարաւանապետ էին, հրո՞ւ մը, Յու-
դայի հարկատու: Դաւիթ արքայէն ի վեր: Բու-
լոր իմ նախահայրեա ճուկնինիդ նուաճած են:
Մակաբայցեոց առաջինը ձեռք վանեց Հերո-
սէն, Հիւրակոտո ձեռք ընտաղաքը թլիպատե-
լու»: Եւ դուրս թափելով պատրիկեանի ար-
համարանքը ռամկին համար, Յակորբի ոխը
եղովմի դէմ, անոր երեսին տուաւ իր անտաք-
եղութիւնը նախատինքներու հանդէպ, իր
թուութիւնը փարեհեցուց նախամարդ որ զինքը
կը մատնէին, իր վատութիւնը ժողովրդին
առջեւ որ անոր կիւնը կ'ատէր: «Դուռն ալ ժո-
ղովրդիդ պէս ես, խոստովանէ՛, եւ կը զըզ-

ջառ քարերուն շուրջը պարող արար աղջիկը ձգած ըլլալուդ։ Անոր քովը գնա նորէն։ Ապրէ՛ անոր հետ իր կտաւէ տանը մէջ։ մոխրի տակ եփած անոր հացը կի՛ր։ անոր մաքրիւնը բուն մածունը կլլէ՛։ անոր կապոյտ երեսները պա՛գ, եւ մոռցի՛ր դիւ։»

Չորրորդապետը ա՛լ մտիկ չէր ընել։ Տան մը տամալին կը դիտէր, ուր դեռատի աղջիկ մը կար, եւ պառաւ մը՝ ձկնորսի կողի չափերէ կայն եղեգէ կոթով հովանոց մը ձեռքը բռնած։ կապերսին մէջտողը, ճամբորդութեան մեծ կողով մը բաց կը մար։ Գոտիներ, լողեր, ոսկեզարդ գործապահանգներ, խառնիխառն կը յորդէին անկից։ Աղջիկը մեւթ ընդ մերթ այդ ատարկաներուն վրայ կը ծռէր եւ քանոնք օդին մէջ կը թռթռէր։ Հագած էր, Հումալեցի կիւնեքուն պէս, խոպոպեալ շապիկ մը ու զմբուխոյ ծոպերով պեպտոն մը, եւ կապոյտ փոկեր կը պարփակէին անոր մագերէ, անշուշտ շատ ծանրաբեռն, որովհետեւ ատեն ատեն ձեռքը հոն կը տանէր։ Հովանոցին շուքը անոր վերեւը կը պտըտէր, զայն կիսովին ծածկելով։ Անտիւ պատ երկու երեք անգամ նշմարեց անոր փափուկ պարանոցը, մէկ աչքին ծայրը, փոքրիկ բերնի մը անկիւնը։ Բայց կը տեսնէր, ազգերեւէ մինչեւ ծոծրակը, անոր իրանը որ առաւ ձգական կերպով մը կը ծռէր ու վարէն վեր կը ցցուէր։ Այդ շարժման կրկնումին կը սպասէր եւ շնչառութիւնը կը տենդոտէր։ Կշուրնեքուն մէջ բոցեր կը վառէին։ Հերովդէիս կը դիտէր զայն։

— «Ո՛վ է ան» . հարցուց Չորրորդապետը։ Հերովդէս պատասխանեց թէ տեղեկութիւն չուներ եւ յանկարծ հանգարած ելաւ զանց։ Ծեմըլիքին տակ Հերովդէսին կը սպասէին Գալիլիացիները, զգրապետը, արօտապետը, աղարաններու վերատեսուչը եւ Բաբելայի շրջալի մը՝ որ իր ձիաւորներուն հրամանաւ տան էր։ Ամէնքը մէկմէկ բարձրադաշակ ողջունեցին իր գալուստը։ Յետոյ աներեւու թացաւ ան դէպ ի ներքին խուցերը։

Ներանցքի մը անկիւնը փառուէր երեւցաւ .

— Ա՛, չորեքն, Եւքանանին համար կուգաս անշուշտ։

— Եւ քեզի համար։ Ամենակարեւոր բան մը ունիմ քեզի իմացնելու։

Եւ առանց Անտիպասը ձգելու, անոր ետեւէն մտաւ մութ սենեակ մը,

Լոյսը կ'իյնար վանդակապատէ մը, ձեղնածնօտին տակ երկայն տարածուելով, պատերը ներ-

կուած էին նուսուփարի գոյն, գրեթէ սեւ։ Որք կը փառէր երեսնաւ անկողին մը, եզի մորթէ փոկերով, Ոսկի վահան մը, անոր վերեւ, կը շողար ինչպէս արեւ մը։

Անտիպաս մէկ ծաղուն միւսը գնաց, անկողինին վրայ պառկեցաւ։

Փառուէլ ոտքի կեցած էր։ Բազուկը բարձրացուց, եւ ներշնչեալ ձեռով մը՝

— Բարձրալը ատեն ատեն իր գաւակներէն մէկը կը դրկէ։ Եւքանան անոնցմէ մէկն է, Նթէ զայն կ'ողեքես. պիտի պատուհասուիս։

— Ինքն է որ դիւ կը հալածէ, գոչեց Անտիպաս։ Անկարելի արարք մը պահանջեց ինձմէ։ Այդ օրէն ի վեր կը բզբոտէ զիս։ Եւ սկիզբները՝ խիստ չէի։ Նոյն իսկ Մաքերոսէն մարդիկ դրկեց որ գաւառներս տակնուվրայ ընեն, Վա՛յ իրեն, Գանի որ կը յարձակի վրաս, ինքզինքս կը պաշտպանեմ։

— Անոր ցատուները շատ բուռն են, պատասխանեց Փառուէլ։ Հոգ չէ։ Պէտք է արձակել զայն։

— Կատարի գաղանները չեն արձակեր, ըսաւ Չորրորդապետը։

Նսննացին պնդեց .

— Մի՛ վախար։ Արարիւս, Գալիլիա, Սկիւթիա պիտի երթայ։ Անոր գործը պէտք է որ տարածուի մինչեւ աշխարհիս ծայրը։

— Մեծ է իր գորութիւնը . . . Ակամայ, կը սիրե՛մ զինքը։

— Ուրեմն, արձակ թող զայն։

Հերովդէս զուրը շարժեց։ Նր վախար Հերովդէսին, Մաննային, եւ անձանթէն։

Փառուէլ ջանաց զայն համոզել, իր ծրագրերն թուն իր բրաշխիք՝ մէջ բերելով Նսննացու հնազանդութիւնը թագաւորներուն։ Յարգանք կը վայելէին այդաղբատ մարդիկը, տանջանքներով անուսաճելի, վուշէ զգեստներ հագած, եւ որոնք ապաղան կը կարդային աստուերուն մէջ։

Անտիպաս յիշեց անոր քիչ առաջ ըսած մէկ խօսքը։

— Ի՞նչ է այդ կարեւոր բանը զոր կ'ուղէիր իմացնել։

Սեւամորթ մը վրայ եկաւ։ Մարմինը փռ չէին ճերմկեր էր։ Կը հանտար ու լառ մը միայն կրցաւ ըսել .

— Վիտակլիո՛ս։

— Ի՞նչ, Եկա՛ւ։

— Տեսայ զինքը։ Ներք ժամ չանցած՝ հոս կ'ըլլայ։

Ներանցներուն սրակապանները երեքացին՝ կարծես հովէն, իժպուկ մը զգեսակը լեցուց, ժուր մը վաղուղ մարդոց, քաշկոտուած կաթախներու, գետին թափող արծաթեղեններու . եւ աշտարակներուն կատարէն փուզաղները կը հնչէին՝ ցրուած ստրուկները կանչելու համար :

ԿԻՆՍԹԱՆԿԱՅԻ ՅԷՆՈՊԷՆԻ

(Շարունակելի)

ՋՄՐԱՆ ԵՐԳ

Հայ աշխարհի սարի՛ր, ձորի՛ր,
Անդո՛ւն տառակք, ձոխ հովիտ,
Ի՛նչ ցուրտ ձրմեռ, դաժան օրեր
Տարան ձեր փայլն ու ժպիտ . . .

Հայի յոյսի՛ր, Հայի իղձի՛ր,
Այնքա՛ն փայլուն, լուսավոր, —
Ձեզ կաշկառդեց կեանքի ձրմեռ,
Պատեց կեանքի սեւ խաւար . . .

Եւ դու, ա՛յ զգ իմ, հէք, յուսախար,
Անօթեւա՛ն, ցանուցի՛ր .
Կեռ չընտաճ ցանկալի ափ,
Դու կէս ճամբին մընացիր . . .

Բայց դու մի՛ լար, հայ ժողովուրդ,
Աւեր երկրիդ լուռ վըկայ .
Լացն անզօր է, սուգն—անխորհուրդ,
Ախոււ վախում կեանք չըկայ :

Նայի՛ր . . . լացով կեանքի թըփից
Ո՞վ է քաղել զարնան վարդ .
Հեռժէ քեզից սուգ ու թախիծ,
Հեռժէ քեզից ցաւ ու դարդ . . .

Որպէս պողպատ կըրակն ինկած,
Դու ամրացի՛ր, կարծրացի՛ր .
Նո՛ր ոյժերով, նո՛ր լից վառուած՝
Ապրի՛ր, յուսա՛ ու գործի՛ր .

Գործը կեանք է . . . անգուլ գործում
Քեզ չի յաղթել բերտ ձրմեռ .
Գործի՛ր, ազգ իմ, երկրիդ ծոցում,
Եւ փայտալի՛ր զարնան սէր . . .

ԱՆԻԿՍՏԱՆԴՐՈՍ ՄԱՏՏՈՒՐԵԱՆ

Մ Ա Հ Ը

Պարոն Պրոյտ տանիմարքացի երիտասարդ մըն էր, նուրբ ու երազատ խառնուածքով, կեանքի անցուցած աստանց խոռվոք՝ հանգստեան երկրանկութեան մը մէջ, մէկէն հողւոյն բոլոր ուժերովը ազլելի մը սիրեց . զօքաղաքարք անկիւ մեռաւ քիչ տանէն, եւ Պրոյտ, ընկճուած այս անակրէնկալ եւ ուժով ցաւին տակ որ մէկէն կը թռումցնէր իր թարմ սիրտը, ինքզինքը տուաւ գիտութեան եւ մանաւանդ փիլիսոփայութեան, յուսալով մոռնալ իր մեծ դժբաղդութիւնը . իր հասկացողութեան ճկուն նութիւնը անմիջապէս զինքը մեցնէ նւթապաշտութեան . բայց իր նկարագրին անուշութիւնը եւ երազուն միտքը զինքը արգելեցին անպատկառ նութապաշտ մը ըլլալէ . առաքեալի մը անձնութեան ձգտումները զգաց իր համոզումները ուրիշներուն հաղորդելու . խառնեալ մօրուքը հակած կուրծքին վրայ, կապոյտ քաղցր աշուշներով որոնցմէ անասանման բարութիւն մը կ'արտայայտուէր, կը խօսէր ամենուն հետ . ամենէն խոնարհներուն մինչեւ ամենէն գոռոզները չէին կրնար զինքը չարիք . անուշ ձայնը որով ամենուն երջանկութիւն կը խոտաւարէ, որով կը հաւատար լոյսի ճառագայթում մը ձգել մոլեռանդութեան կամ նախապաշտութեան միջոցաւ հողիցում մէջ, անսակ հրապուրել չեղաւ մը ունէր որ երաժշտութեան մը պէս մարիկ կ'ընէին եւ սրտերը կը տրոփէին անբացատրելի յուզումով մը :

Ինքը ինչպէս ամէն անոնք որ իրենք իրենց մէջ վսեմ կոչում մը զգացած են, խորունկ համոզում մը ունէր ըսածներուն եւ կը հաւատար որ ինքն է ճշմարտութեան սերմը ցանուէին մարդոց մէջ, ամէն ցաւ պիտի վերջանար, ամենքը երջանիկ պիտի ըլլային : Սակայն մարդկութեան համար ունեցած անհուն սէրը հազիւ թէ կ'ամոքէր իր խորտակուած սիրտը . իրիկունները երբ կ'առանձնանար սենեակը, կը զգար որ սերտը միշտ կ'սրբանէր եւ հետզհետէ կը քայքայէր իր մէջ զարհուրելի պարագայ մը :

Անրուս անցուցած գիշերները, իր կորուսն ցուցած սիրելիին յիշատակովը միտքը թափառուն, ի զուր կը ջանար զայն սանձել ուսումնասիրութիւններու մէջ . եւ ականայ կը խորհէր բնութեան այն անգութ օրէնքին որուն ըսած կ'ըսեն եւ որ այնքան չարաչար կերպով հայածած էր զինքը :

—Անկիւ թերեւս ծաղիկ մը եղած է, թեւեւ հովմ է որ կ'անցնի քովէս : Անկիւ եւրագներս է որ պարագայ ու տխուր գիշերներս կը լեցնէ, ինքի ձեռք կուտայ, քայքայուած առաջը բացուած վիշերն անցնելու, բայց ի՛նչ ընեն, անկիւ ան չէ ինչ որ էր, ինչպէս որ սիրեցի, ան մեռած, մեռած, մեռած է . . .